

Memarlıq yalnız estetik deyil, həm də insanların emosional vəziyyətinə və rifahına təsir edən mühüm faktordur

Qızıltac Şahbazova 

Açar sözlər: memarlıq, şəhər mühiti, emosional rifah, psixoloji sağlamlıq, insan mərkəzli dizayn

Keywords: architecture, urban environment, emotional well-being, psychological health, human-centered design

Memarlıq yalnız estetik gözəllik yaratmaq məqsədi daşıyan bir sahə deyil. O, insanların gündəlik həyatına, emosional vəziyyətinə və ümumi rifahına birbaşa təsir edən mühüm amildir. İnsanlar yaşadıkları və işlədikləri mühitdə çox vaxt keçirirlər və bu mühitin necə planlaşdırılması onların psixoloji və fiziki vəziyyətinə ciddi şəkildə təsir göstərir. Həmçinin məkanın forması, işıqlandırılması və rəngləri insanın psixologiyasına da təsir göstərir. Təbii işıq olan binalar insanlarda rahatlıq və pozitivlik yaratsa da, qaranlıq və dar məkanlar isə stress və narahatlıq yarada bilər. Bundan başqa, memarlıq sosial münasibətlərə, insanların bir-biri ilə ünsiyyətinə də təsir edir. Parklar, meydanlar və açıq ictimai sahələr insanların sosial əlaqələrini gücləndirir, qapalı və sıx mühitlər isə insanları təcrid edə bilər.

Bundan əlavə, düzgün planlaşdırılmış memarlıq insanların sağlamlığı və rifahı üçün də əhəmiyyətlidir. Yaxşı havalandırma sistemi, təbii işıq, yaşıl sahələr və rahat hərəkət imkanları insanların fiziki və psixoloji sağlamlığını qorumağa kömək edir. Bu səbəbdən müasir memarlıqda insan mərkəzli yanaşma xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Memarlığın mədəni və tarixi aspekti də xüsusi diqqətə layiqdir. Hər bir şəhərin memarlıq irsi onun tarixini və mədəniyyətini əks etdirir. Tarixi binalar və memarlıq abidələri cəmiyyətin kollektiv yaddaşının bir hissəsi hesab olunur. Bu səbəbdən tarixi memarlıq irsinin qorunması və müasir memarlıqla harmonik şəkildə birləşdirilməsi şəhər mühitinin davamlı inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Tarixi və müasir memarlığın balanslı şəkildə inkişafı şəhərlərin həm mədəni, həm də estetik dəyərinin qorunmasına kömək edir.

Azərbaycanın şəhərsalma və memarlıq irsi uzun tarixi inkişaf yolu keçərək formalaşmış və hər dövrdə yüksək bədii-estetik səviyyəsi ilə seçilib. Tarixi şəhərlərimiz müxtəlif mərhələlərdə genişlənilib yeni funksiyalar qazansa da, onların planlaşdırma quruluşunda və memarlıq simasında yerli mədəniyyətə məxsus cəhətlər qorunub saxlanılıb. Bu xüsusiyyətlər şəhər mühitinin milli kimliyi yaşadan mühüm amilə çevrilməsinə şərait yaradıb. Təsədüfi deyil ki, Prezident İlham Əliyevin müvafiq Sərəncamı ilə 2026-cı ilin “Şəhərsalma və Memarlıq İli” elan edilməsi Azərbaycan dövlətinin zəngin tarixi-mədəni irsinə verdiyi yüksək dəyərin və gələcəyə hesablanmış inkişaf strategiyasının ifadəsidir. Bu sərəncam ölkəmizin daxili və xarici siyasətdə növbəti il üçün prioritet mövzusunun da özündə əks etdirir. Bu, həm də “Azərbaycan 2030: Sosial-iqtisadi İnkişaf üzrə Milli Prioritetlər” strategiyasına uyğun olaraq ölkəmizə urbanizasiya, ekoloji təhlükəsizlik və davamlı inkişaf sahələrində beynəlxalq

əlaqələrini gücləndirmək və global proseslərə təsir etmək üçün yeni imkanlar açır.

Çünki memarlıq xalqın keçdiyi tarixi yolu, formalaşmış dünyagörüşünü və estetik düşüncəsini nəsildən-nəslə ötürən mənəvi irsdir. Şübhəsiz ki, bu tarixi qərar xalqımızın rifahına, şəhər mühitinin daha da gözəlləşməsinə və milli kimliyimizin qorunmasına xidmət edəcək.

Azərbaycan, xüsusilə Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda həyata keçirilən “ağıllı şəhər”, “ağıllı kənd”, “yaşıl enerji” zonası kimi layihələri ilə dayanıqlı inkişaf gündəliyində global liderliyə iddialıdır. İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan bərpa və yenidənqurma işləri şəhərsalma və memarlığın dövlət siyasətində prioritet istiqamət olduğunu bir daha təsdiqləyir. Şuşanın tarixi simasının bərpası milli iradənin, müasir yanaşmanın və tarixi məsuliyyətin vəhdətidir. Ölkəmiz BMT-nin daha bir mötəbər tədbiri olan “Dünya Şəhərsalma Forumu”nun 13-cü sessiyasına evsahibliyi edəcək. Beynəlxalq tədbirlərə evsahibliyi Azərbaycanın xarici siyasətdə artan imicinə müsbət təsir göstərməklə yanaşı, diplomatik əlaqələrin də yeni formatda inkişafına imkan yaradır və beynəlxalq platformalarda mövqeyini daha da gücləndirir.

2026-cı ilin “Şəhərsalma və Memarlıq İli” elan edilməsi Azərbaycanın milli inkişaf strategiyasının, global məsuliyyətinin və gələcəyə yönəlmiş baxışının ifadəsidir. Bu addım ölkəmizin dayanıqlı şəhərsalma, ekoloji tarazlıq, innovativ planlaşdırma və mədəni irsin qorunması sahələrində əldə etdiyi təcrübəni beynəlxalq müstəviyə çıxarmaq üçün mühüm platforma yaradır. Dünya Şəhərsalma Forumunun Bakıda keçirilməsi isə Azərbaycanın global urbanizasiya gündəliyinin formalaşmasında artıq fəal iştirakçı və etibarlı

tərəfdaş kimi çıxış etdiyini təsdiqləyir. Tarixi irsə söykənən, müasir çağırışlara cavab verən və gələcək nəsilləri hədəfləyən bu yanaşma göstərir ki, Azərbaycan üçün şəhərsalma və memarlıq sadəcə məkan quruculuğu deyil, milli kimliyin qorunması, sosial rifahın yüksəldilməsi və dayanıqlı gələcəyin təmin olunmasıdır.

Nəticə olaraq qeyd etmək olar ki, memarlıq yalnız estetik və texniki fəaliyyət sahəsi deyil. O, insanların emosional vəziyyətinə, sosial münasibətlərinə, fiziki sağlamlığına və ümumi həyat keyfiyyətinə təsir göstərən çoxşaxəli bir sahədir. Müasir memarlıqda insan mərkəzli yanaşmanın tətbiqi insanların daha rahat, sağlam və təhlükəsiz mühitdə yaşamasına şərait yaradır. Buna görə də memarlıq layihələri hazırlanarkən yalnız estetik və funksional amillər deyil, eyni zamanda insanların psixoloji və sosial ehtiyacları da nəzərə alınmalıdır. Bu yanaşma gələcək şəhərlərin daha davamlı, humanist və komfortlu olmasına mühüm töhfə verəcəkdir.

Memarlıq yalnız gözəl binalar yaratmaqdan ibarət deyil. O, insanların gündəlik həyatına, emosional vəziyyətinə və ümumi rifahına təsir edən çox mühüm bir sahədir. İnsanlar yaşadıkları və işlədikləri mühitdə uzun vaxt keçirirlər və bu mühit onların psixoloji vəziyyətinə birbaşa təsir göstərir.

Məsələn, işıqlı və geniş məkanlar insanlarda rahatlıq və təhlükəsizlik hissi yaradır. Təbii işıq və yaşıllıqla zəngin mühit isə insanın əhval-ruhiyyəsini yaxşılaşdırır və stressi azaldır. Əksinə, qaranlıq və dar məkanlar insanlarda gərginlik və narahatlıq yarada bilər. Memarlıq həm də insanların bir-biri ilə ünsiyyətinə təsir edir. Parklar, meydanlar və açıq ictimai sahələr insanların sosial əlaqələrini gücləndirir, qapalı və sıx mühitlər isə insanları təcrid edə bilər.

Memarlıq yalnız estetik gözəllik yaratmaq məqsədi daşıyan bir sahə deyil. O, insanların gündəlik həyatına, emosional vəziyyətinə və ümumi rifahına birbaşa təsir edən mühüm amildir. İnsanlar yaşadıkları, işlədikləri və istirahət etdikləri məkanlarda günlərinin böyük hissəsini keçirirlər. Buna görə də bu məkanların necə layihələndirilməsi və təşkil olunması insanların psixoloji, sosial və fiziki vəziyyətinə ciddi şəkildə təsir göstərir. Müasir dövrdə memarlıq yalnız gözəllik və funksionallıqla məhdudlaşmır, eyni zamanda insan mərkəzli yanaşmanı da əsas prinsiplərdən biri kimi qəbul edir.

İlk növbədə qeyd etmək lazımdır ki, memarlıq insanların emosional vəziyyətinə güclü təsir göstərir. Məkanın ölçüsü, forması, rəngləri, işıqlandırılması və ümumi atmosferi insanın hisslərinə təsir edə bilər. Məsələn, geniş və işıqlı məkanlar insanlarda rahatlıq, azadlıq və təhlükəsizlik hissi yaradır. Təbii işıq bol olduğu binalar insanların əhval-ruhiyyəsini yaxşılaşdırır və onların daha enerjili olmasına kömək edir. Eyni zamanda təbii materiallardan istifadə olunan və yaşıllıqla əhatə olunmuş məkanlar insanlarda sakitlik və harmoniya hissi yaradır. Əksinə, qaranlıq, dar və plansız məkanlar insanlarda gərginlik, narahatlıq və hətta stress yarada bilər. Buna görə də memarlar layihə hazırlayarkən yalnız görünüşü deyil, həm də məkanın insan psixologiyasına təsirini nəzərə almalıdırlar.

Memarlıq insanların sosial həyatında da mühüm rol oynayır. Şəhərlərdə yaradılan ictimai məkanlar insanların bir araya gəlməsinə və ünsiyyət qurmasına şərait yaradır. Parklar, meydanlar, gəzinti yolları və açıq istirahət sahələri insanların sosial əlaqələrini gücləndirir. Belə məkanlar cəmiyyət üzvlərinin bir-birini daha yaxşı tanımasına və birlik hissinin formalaşmasına kömək edir. Məsələn, yaxşı planlaşdırılmış bir park və ya meydan insanların gündəlik həyatında görüş və

istirahət üçün vacib bir məkana çevrilə bilər. Bu isə cəmiyyətin daha aktiv və sosial baxımdan sağlam olmasına şərait yaradır.

Bundan əlavə, memarlıq insanların fiziki sağlamlığına da təsir edir. Yaxşı planlaşdırılmış binalar və şəhər mühiti insanların daha sağlam həyat tərzini sürməsinə kömək edir. Təbii işıq, təmiz hava və yaxşı havalandırma sistemi insanların sağlamlığı üçün çox vacibdir. Yaşıl sahələrin çoxluğu, piyada yollarının və velosiped zolaqlarının olması insanların fiziki aktivliyini artırır. İnsanlar daha çox hərəkət etdikdə isə onların sağlamlığı daha yaxşı olur. Bu səbəbdən müasir şəhər planlaşdırılmasında ekoloji və sağlam mühit yaratmaq əsas məqsədlərdən biri hesab olunur.

Memarlıq həmçinin insanların məhsuldarlığına və yaradıcılığına da təsir edə bilər. Xüsusilə iş yerlərində və təhsil müəssisələrində məkanın düzgün təşkil olunması çox vacibdir. Işıqlı, rahat və yaxşı təşkil olunmuş mühitdə çalışan və ya təhsil alan insanlar daha məhsuldar və motivasiyalı olurlar. Belə mühit insanlarda yaradıcılıq qabiliyyətini artırır və onların daha səmərəli fəaliyyət göstərməsinə kömək edir. Əksinə, narahat və qaranlıq məkanlar insanlarda yorğunluq yarada və onların iş keyfiyyətini aşağı sala bilər.

Müasir memarlıqda getdikcə daha çox “insan mərkəzli dizayn” anlayışına diqqət yetirilir. Bu yanaşma memarlığın əsas məqsədinin insanların ehtiyaclarını və rahatlığını təmin etmək olduğunu vurğulayır. Memarlar yalnız binaların gözəl görünməsini deyil, həm də insanların bu məkanlarda özlərini rahat, təhlükəsiz və xoşbəxt hiss etməsini təmin etməyə çalışırlar. Bu baxımdan memarlıq həm də sosial məsuliyyət daşıyan bir sahə hesab olunur.

Digər tərəfdən, memarlıq şəhərlərin ümumi görünüşünü və mədəni kimliyini formalaşdırır. Hər bir şəhərin özünəməxsus memarlıq üslubu və tarixi binaları olur. Bu binalar şəhərin tarixini və mədəniyyətini əks etdirir. Tarixi memarlıq abidələrinin qorunması və müasir memarlıqla harmonik şəkildə birləşdirilməsi şəhər mühitinin davamlı inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Tarixi və müasir memarlığın balanslı şəkildə inkişafı şəhərlərin həm mədəni, həm də estetik dəyərinin qorunmasına kömək edir.

Bu gün sizə memarlığın yalnız gözəl binalar tikməkdən ibarət olmadığını izah etmək istəyirəm. Memarlıq əslində insanların gündəlik həyatına, emosional vəziyyətinə və ümumi rifahına böyük təsir göstərən çox vacib bir sahədir. İnsanlar günlərinin böyük hissəsini yaşadıkları evlərdə, oxuduqları məktəblərdə, işlədikləri ofislərdə və istirahət etdikləri ictimai məkanlarda keçirirlər. Buna görə də bu məkanların necə qurulması və planlaşdırılması insanların özlərini necə hiss etməsinə birbaşa təsir edir.

Məsələn, işıqlı və geniş otaqlarda olan insanlar adətən daha rahat və sakit olurlar. Təbii işığın çox olduğu məkanlar insanın əhval-ruhiyyəsini yaxşılaşdırır və ona daha çox enerji verir. Yaşılıqla əhatə olunmuş parklar və bağlar insanlara dincəlmək və stressdən uzaqlaşmaq imkanı yaradır. Əksinə, qaranlıq və dar məkanlar insanlarda gərginlik və narahatlıq hissi yarada bilər. Bu səbəbdən memarlar binaları layihələndirərkən insanların psixoloji vəziyyətini də nəzərə almalıdırlar.

Memarlıq insanların bir-biri ilə ünsiyyətinə də təsir edir. Şəhərlərdə yaradılan parklar, meydanlar və gəzinti yerləri insanların bir araya gəlməsi üçün əlverişli mühit yaradır. Belə məkanlarda insanlar dostları və ailə üzvləri ilə vaxt keçirir, yeni

tanışlıqlar yaradır və cəmiyyət daxilində sosial əlaqələr möhkəmlənir. Bu isə insanların daha xoşbəxt və aktiv həyat sürməsinə kömək edir.

Bundan əlavə, memarlıq insanların sağlamlığı ilə də sıx əlaqəlidir. Yaxşı planlaşdırılmış binalarda təmiz hava, yaxşı havalandırma və kifayət qədər işıq olur. Yaşıl sahələrin olması, piyada yollarının və velosiped zolaqlarının yaradılması insanların daha çox hərəkət etməsinə şərait yaradır. Fiziki aktivlik isə insan sağlamlığı üçün çox vacibdir. Buna görə də müasir şəhərlərdə sağlam və ekoloji mühit yaratmaq əsas məqsədlərdən biri hesab olunur.

Memarlıq həm də insanların işləmək və öyrənmək qabiliyyətinə təsir edir. Məsələn, yaxşı işıqlandırılmış və rahat sinif otaqları şagirdlərin daha diqqətli olmasına və dərsi daha yaxşı mənimsəməsinə kömək edir. Eyni qayda ilə rahat və səliqəli iş mühiti insanın daha məhsuldar işləməsinə şərait yaradır. Bu da göstərir ki, memarlıq təkcə binaların görünüşü ilə bağlı deyil, həm də insanların gündəlik fəaliyyətinə təsir edən bir sahədir. Sonda demək istəyirəm ki, memarlıq həyatımızın ayrılmaz hissəsidir. O, yalnız estetik gözəllik yaratmır, həm də insanların emosional vəziyyətinə, sağlamlığına və həyat keyfiyyətinə təsir edir. Buna görə də gələcəkdə şəhərlər və binalar layihələndirilərkən insanların rahatlığı və ehtiyacları hər zaman diqqət mərkəzində olmalıdır.

Bu gün memarlığın yalnız estetik gözəllik yaratmaqla məhdudlaşmadığını, eyni zamanda insanların emosional vəziyyətinə və ümumi rifahına təsir edən mühüm bir sahə olduğunu qeyd etmək istərdim. Müasir memarlıq yalnız binaların forması və görünüşü ilə deyil, həm də həmin

məkanlarda yaşayan və fəaliyyət göstərən insanların psixoloji və sosial vəziyyəti ilə sıx əlaqəlidir.

İnsanlar günlərinin böyük hissəsini memarlıq mühitində – evlərdə, universitetlərdə, iş yerlərində və ictimai məkanlarda keçirirlər. Bu səbəbdən həmin məkanların planlaşdırılması, işıqlandırılması, funksionallığı və estetik xüsusiyyətləri insanların emosional vəziyyətinə birbaşa təsir göstərir. Məsələn, geniş, işıqlı və yaxşı təşkil olunmuş məkanlar insanlarda rahatlıq və təhlükəsizlik hissi yaradır. Təbii işıqdan istifadə, yaşıllıq elementlərinin memarlıq mühitinə daxil edilməsi və açıq məkanların yaradılması insanların psixoloji rahatlığına müsbət təsir göstərir.

Bunun əksinə olaraq, qapalı, qaranlıq və plansız şəkildə təşkil olunmuş məkanlar insanlarda gərginlik və narahatlıq yarada bilər. Buna görə də müasir memarlıq yanaşmalarında insanın psixoloji və emosional ehtiyacları mühüm amillərdən biri kimi nəzərə alınır. Memarlıq artıq yalnız texniki və estetik bir fəaliyyət sahəsi deyil, həm də insan həyatının keyfiyyətini formalaşdıran sosial bir faktor kimi qiymətləndirilir.

Memarlıq mühiti insanların sosial münasibətlərinə də əhəmiyyətli təsir göstərir. Şəhərlərdə yaradılan parklar, meydanlar və ictimai məkanlar insanların bir araya gəlməsi və ünsiyyət qurması üçün mühüm imkanlar yaradır. Bu cür məkanlar cəmiyyət daxilində sosial əlaqələrin möhkəmlənməsinə və insanların daha aktiv ictimai həyat sürməsinə şərait yaradır. Düzgün planlaşdırılmış şəhər mühiti insanların həm sosial, həm də psixoloji baxımdan daha sağlam həyat tərzini keçirməsinə kömək edir.

Eyni zamanda memarlıq insanların fiziki sağlamlığına da təsir edən mühüm faktorlardan biridir. Təbii işıqlandırma, düzgün havalandırma, yaşıl sahələrin mövcudluğu və piyada yönümlü şəhər planlaşdırılması insanların daha sağlam həyat sürməsinə imkan yaradır. Bu baxımdan müasir memarlıq və şəhərsalma prinsiplərində ekoloji davamlılıq və insan mərkəzli yanaşma xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Nəticə etibarilə qeyd etmək olar ki, memarlıq yalnız estetik və texniki bir fəaliyyət sahəsi deyil. O, insanların emosional vəziyyətinə, sosial münasibətlərinə, fiziki sağlamlığına və ümumi həyat keyfiyyətinə təsir göstərən çoxşaxəli bir sahədir. Buna görə də memarlıq layihələri hazırlanarkən yalnız funksionallıq və gözəllik deyil, eyni zamanda insanın psixoloji rahatlığı və rifahı da əsas prioritetlərdən biridir.